

Oltarna pala Jacopa Marieschija u Dobroti

Radoslav Tomić

Institut za povijest umjetnosti Zagreb

Izvorni znanstveni rad – UDK 75 Marieschi, J.
75.046(497.16 Boka Kotorska)»17«

11. 4. 2002.

Župna crkva sv. Mateja u Dobroti posjeduje nekoliko vrijednih umjetnina 18. stoljeća. Uz mramorni reljef Navještenja Giovannija Bonazze, sliku Sv. Nikole Pietra Antonija Novellija te glavni oltar s kipovima Giuseppe Bernardija, u ovom prilogu analiziram palu »Raspeti Krist sa sv. Rokom i dušama čistilišta« na južnom bočnom oltaru ispred svetišta.

Na slici dominira Krist na križu koji se izdiže ispred nebeske pozadine naslikane u plavo-zelenim tonovima s mjestimičnim ružičastim akcentima. Desno od Krista, u razini razini perizome, na oblaku sjede dva anđelčića. Lijevo od Krista se uz raspelo priginje sv. Roko

Crkva sv. Mateja u Dobroti (Boka Kotorska) posjeduje nekoliko vrijednih umjetnina 18. stoljeća. Ističu se među njima skulpture Giovannija Bonazze i Giuseppe Bernardija, te slika Pietra Antonija Novellija. Tim karakternim djelima autor priključuje i palu (147x70 cm) koja prikazuje Raspetoga Krista sa sv. Rokom i dušama čistilišta na južnom bočnom oltaru. Na temelju analize autor je pripisuje mletačkom slikaru Jacopo Marieschi (1711-1749.) i datira je sredinom 18. stoljeća.

u hodočasničkoj odjeći s nazupčastom školjkom na plaštu, torbom i štapom na kojemu je obješen šešir. Na njegovu je razgoličenu bedru rana. Svetac je prislonio glavu uz drvo križa. Desnom rukom pridržava rubove svoga plašta intenzivno crvene boje i dodiruje Kristova stopala. Ispred sveca je naslikan pas, lubanja i ukrštene ljudske kosti. U dnu slike, ispod anđelčića prikazane su duše čistiliša u vječnom ognju s plamenim jezicima koji se šire prema sredini. U prednjem planu iz vatre se uzdiže mladić atletskoga tijela i upire pogled prema Raspetome. Njemu se utječe i mlada žena skupljene kose i otvorenih usnica, dok se bradati, sjedokosi

starac silovito izvija prema Kristu, mašući uzdignutom lijevom rukom, a desnicu privija na grudi.

Pala je neosporno djelo mletačkoga slikara zrelog 18. stoljeća, koji se formirao na iskustvima umjetnosti Sebastiana Riccija. Riječ je o Jacopu Marieschiju (Venecija, 1711-1794), koji je učio kod Riccijeva učenika Gaspara Dizianija. Uz njega je ostao »pupčano« vezan tijekom dugotrajne karijere, pa su ga već suvremenici smatrali Dizianijevim *alter egom*.

Samostalnu djelatnost započeo je Marieschi relativno kasno: najranija slika »Sv. Ivan Elemosinario dijeli milostinju« datirana je 1743. godinom. Do tada je očito bio posve u sjeni svoga učitelja. Za nas nije bez značenja činjenica da se slika nalazi u mletačkoj crkvi S. Giovanni in Bragora, jer je u tom dijelu Venecije bilo najviše doseljenih Hrvata iz Dalmacije i Boke Kotorske. Tu su i dobrotroski naručitelji mogli vidjeti Marieschijevu palu. Uostalom, u toj je crkvi i grobnica peraškoga plemića Ivana Bujovića iz 1694. godine.¹

U istoj je crkvi Marieschi izradio i lunetu s prikazom Prijenosa tijela sv. Ivana Elemosinarija, pokazujući na početku stvaralačkog puta da je bio spreman za kombiniranje različitih elementa, jer se osim Dizianove baštine na slici uočava i mekoća u modeliranju likova kako je to bilo svojstveno za Giovanni Antonija i Francesca Guardiija. Zamasi ruku siromašnoga starca u prednjem planu Marieschijeve mladenačke slike u crkvi S. Giovanni in Bragora najavljuju lik grešnika na slici u crkvi sv. Mateja. Još je izrazitije lice mlade majke koja se okupana svjetlom, zažarena, ružičasta lica okreće prema darežljivom svecu: na taj je način modelirano lice mladića koji izranja iz ognjenoga plamena na dobrotroskoj pali. U petom desetljeću 18. stoljeća Marieschi radi dvije slike od posebnoga značenja za bokeljsko djelo, palu »Bezgrešno začecje Bl. Djevice Marije sa sv. Lucijom i sv. Ivanom Nepomukom« u crkvi S. Stefano te dvije slike (VII i VIII postaja) za ciklus Križnoga puta u crkvi S. Maria del Giglio datirane 1755. godinom. U tim se djelima Marieschi predstavlja u novom i zrelijem svijetlu; mnogo je više snage i ekspresivnosti u likovima, kolorit postaje užaren, koristeći tonove čistih boja koje na platno nanosi u gustim slojevima. U tim se djelima Marieschi donekle udaljio od Dizianija te se vratio svjetlini Riccijeva kolorita i njegovim živahnim anđelima. Dovoljno je usporediti anđela u Dobroti s anđelima na pali Bezgrešne u crkvi S. Stefano, ili s anđelom na pali »Bogorodica u slavi s Bl. Lovrom Giustinijanijem« (Venecija, Istituti di Ricovero).²

Tim se mletačkim radovima može pridodati i slika »Bogorodica sa sv. Šimunom Stockom, papom Honorijem III. i sv. Petrom i Pavlom« koju je Jacopo Marieschi izradio za Novalju na otoku Pagu. To se odnosi prvenstveno na dva anđeoska lika koja krune Bogorodicu, prikazana u istim nemirnim kretanjama na plavoružičastom nebu. Dostojanstveni svetački likovi oblikovani su svjetlećim i gustim mrljama boja koje svjetlucaju i žare. Lice sv. Šimuna Stocka slikano je gustim nanosima ružičaste boje pa je dobilo reljefni karakter, a njegov plašt naglašenih preljeva sjaji poput srebrne kovine. Marieschi nanosi boju tankim potezima koji iskre i na svjetlu poprimaju svilenkast karakter.³

Još nekoliko riječi o liku Krista i sv. Roka na dobrotroskoj slici. Oni su zapravo blizanci: njihova su se izražajna lica, istaknutoga nosa i brade udaljila od idealizirane forme. Vrijedno je upozoriti da se Kristov lik izmučene, patetične fizionomije javlja i na Osmoj postaji križnoga puta u crkvi S. Maria del Giglio iz 1755. godine. Vanjska dramatičnost mletačkoga platna uvjetovana je tematikom Kristove muke pod križom i tjeskobom predsmrtnih trenutaka. Taj izraz prepoznajemo i na dobrotroskoj pali, u kojoj je Marieschi spretno kombinirao tri ikonografske teme (Raspeti Krist, Duše Čistilišta, Sv. Roko) u cjelinu kakva se rijetko sreće u dalmatinskom slikarstvu 18. stoljeća.

Za bolje razumjevanje Marieschijeva položaja u mletačkoj umjetnosti zrelog settecenta upozoravam na njegovu ovisnost o Sebastijanu Ricciju (ta je ovisnost izravna te posredovana naukom kod Gapara Dizianija), te o Francescu Fontebassu. Oko 1730. godine naslikao je Ricci veliku oltarnu palu »Papa Grgur Veliki i Sv. Vital mole za duše u čistilištu« koja se od 1808. godine nalazi u Parizu (Saint Gervais-Saint Protais).⁴

¹ Na grobnici je natpis:
IOANNIS BUIOVICH
OSSIBUS
QUAE HIC PONENDA CURAVIT
VINCENTIUS FRATER
SIBIQ. POSTERIS
AC PERASTI CAPITANEIS
SEPULCHRUM PARAVIT
XVI AUG 1694

² O Dobročanima u Veneciji usp. L. Čoralić, Iz prošlosti Boke: Dobrotroski rodovi i hrvatska bratovština sv. Jurja i Tripuna u Mlecima (od XVII. do početka XIX. st.), Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru 42, Zagreb-Zadar 2000, 221-260.

³ R. Pallucchini, *La pittura nel Veneto, Il Settecento 2*, Milano 1996, 104-111. – Napominjem da Lovro Giustiniani nije svetac već blaženik.

Prema toj slici izradio je njegov učenik Francesco Fontebasso (1707-1769) bakrorez i manju repliku (94x66 cm) koja se čuva u bečkom Kunsthistorisches muzeju. Ona se dugo vremena smatrala Riccijevim autografom i modelom za parišku sliku, dok Antonio Morassi nije utvrdio da je riječ o Fontebassovoj redakciji Riccijeva predloška s neznatnim razlikama.⁵

Marieschi na dobrotskoj pali preuzima s Riccijeve (i Fontebassove) slike lik starca koji se izvija u vječnoj vatri uzdižući ljevicu dok desnicu prisanja na grudi. I lik raspetoga Krista pokazuje sličnosti s Riccijevim i Fontebassovim djelima iste tematike. U prvom redu to se odnosi na Riccijeva slike u Padernellu (Treviso) i Firenzi,⁶ te Fontebassovo »Raspeće« (Vittorio Veneto, katedrala).⁷ Naravno, usporedbe na relaciji Ricci-Diziani-Fontebasso mogu se dodatno produbiti. Na taj

bi se način još više istaknula Marieschijeva vezanost uz djelatnost njegovih prethodnika i suvremenika. Usprkos tome analiza pokazuje da je slikar izgradio vlastiti rukopis u kojemu se boje žare, a likovi izražajnih i patetičnih lica, odlučnim kretnjama ispunjavaju složene i dinamične kompozicije.

Za točnije određivanje vremena nastanka slike treba napomenuti da je srednjovjekovna crkva sv. Mateja u Dobroti, koja se spominje u dokumentima, srušena 1667. godine u potresu. Novu je posvetio kotorski biskup Ivan Antun Castelli 1748. godine⁸, što tek dijelom može pomoći pri datiranju slike, jer je najveći broj umjetnina u crkvi bio naručen nakon posvete. Stoga se 1748. godina može uzeti kao okvirni datum oko kojeg je Jacopo Marieschi izradio palu s raspetim Kristom, sv. Rokom i dušama u čistilištu.

³ R. Tomić, *Slike talijanskih slikara 17. i 18. stoljeća u Dalmaciji i Istri*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 30, Split 1990, 281-292.

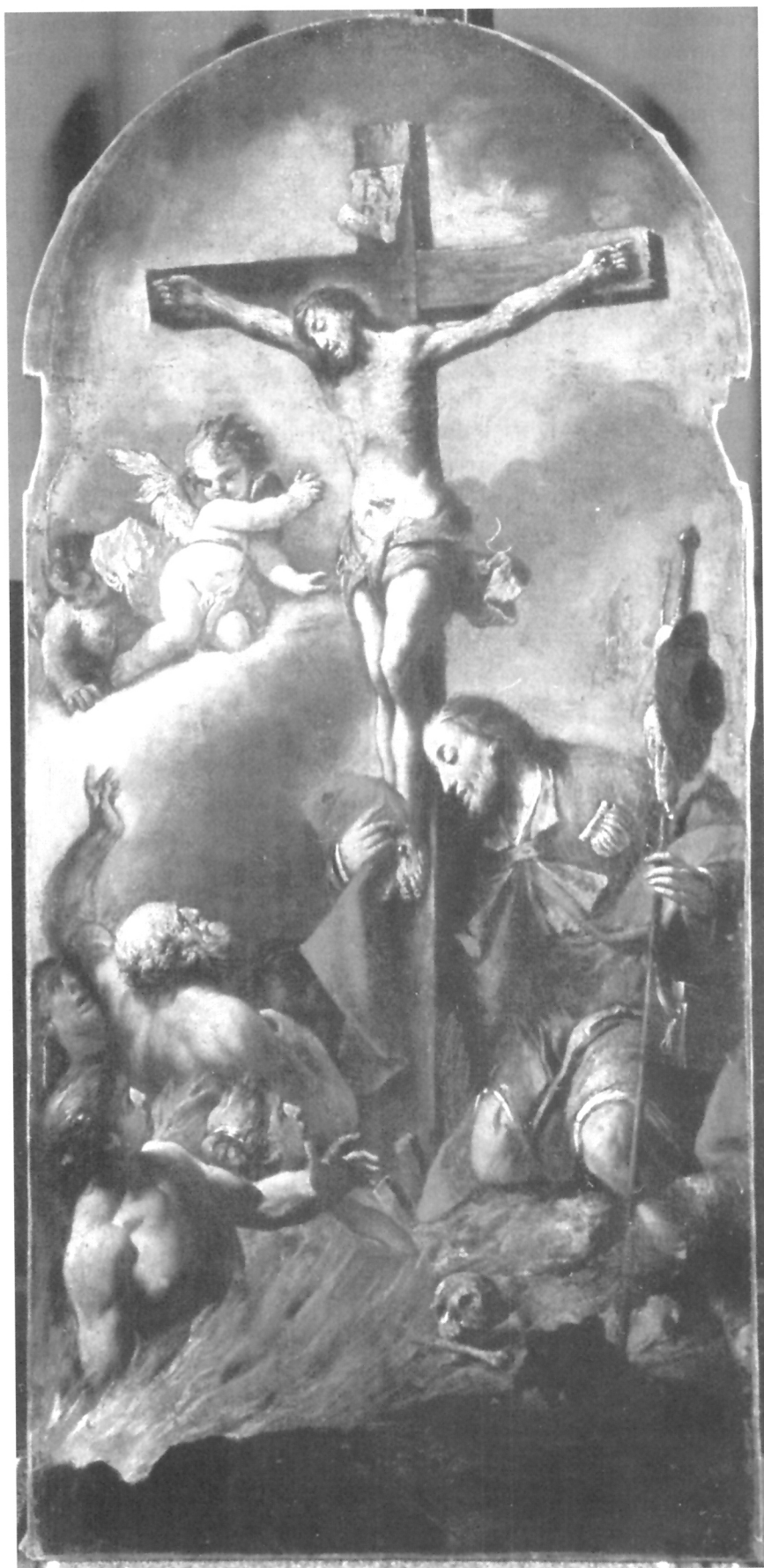
⁴ J. Daniels, *Sebastiano Ricci*, Milano 1976, str. 136, kat. jed. 514; Settecento, Le Siècle de Tiepolo, Peintures Italiennes du XVIII siècle exposées dans les collections publiques Françaises (A. Brejon de Lavergnée, P. Rosenberg i dr.), Lyon-Lille, 2000, 52.

⁵ M. Magrini, *Francesco Fontebasso*, Vicenza 1988, str. 224-225, kat. jed. 239, f. 16; R. Pallucchini, *La pittura nel Veneto, Il Settecento 2*, Milano 1996, 117-118, f. 152.

⁶ J. Daniels, n. dj., str. 99-101, kat. jed. 146 i 147.

⁷ M. Magrini, n. dj., str. 226, kat. jed. 242, f. 79.

⁸ G. Brajković-A. Tomić-M. Milošević-Z. Radimir, *Neki manje proučavani primjeri građanske i crkvene arhitekture spomeničkog karaktera u kotorskoj općini*, Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru XXXV-XXXVI, Kotor 1987-88, 116-117.

1. Jacopo Tintoretto, *Raspeti Krist sa Sv. Rokom i dušama čistilišta, Dobrota (Boka kotorska), župna crkva sv. Mateja*

Desno:

2. Jacopo Tintoretto, *Bezgrešno začeće Blažene Djevice Marije sa sv. Lucijom i Ivanom Nepomukom, Venecija, S. Stefano*

3. Jacopo Tintoretto, *Osma postaja Križnog puta, Venecija, Santa Maria del Giglio*

4. Jacopo Tintoretto, *Bogorodica sa sv. Šimunom Stockom, papom Honorijem III. i sv. Petrom i Pavlom, Novalja (Pag), župna crkva*

5. Sebastiano Ricci, *Papa Grgur i Sv. Vital mole Bogorodicu za pomoć dušama čistilišta, Paris, Saint-Gervais-Saint Protais*

2

4

3

5

6. Francesco Fontebasso, *Papa Grgur Veliki i Sv. Vital mole Bogorodicu za pomoć dušama čistilišta*, Beč, Kunsthistorisches Museum

Radoslav Tomić

The Altar Painting by Jacopo Marieschi in Dobrota

The church of St Matthew in Dobrota (Boka Kotorska) has preserved a number of valuable works of the 18th century art. One should point sculptures by Giovanni Bonazza and Giuseppe Bernardi, and a painting by Pietro Antonio Novelli. The author adds to those works an altar painting (147 x 70 cm) showing a Christ Crucified with St. Roch and the Souls in the Purgatory on the southern side altar. On the basis of an analysis he has ascribed it to the Venetian painter Jacopo Marieschi (1711-1794). It dates from the middle of the 18th century, after the dedication of the new church of St. Matthew in Dobrota (the old one was destroyed by the earthquake of 1667).

This is the second known altar painting by this author commissioned by the Croats from Venetian East Adriatic possessions (Venetian Dalmatia and Albania). Marieschi is also the author of a monumental altar painting of the Virgin with St. Simeon Stock, Pope Honorius III and SS. Peter and Paul from Novalja, also attributed to Marieschi by the author of this study (1990).